

Голові разової спеціалізованої
вченої ради PhD 13409
ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»
доктору юридичних наук, доценту
кафедри галузевого права та
загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
ЗВО «Відкритий міжнародний
університет розвитку людини «Україна»
Георгію ПОПОВУ

ВІДГУК
офіційного опонента
професора кафедри приватного права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
кандидата юридичних наук, доцента
Сердечної Ірини Леонідівни
на дисертацію РАЧИНСЬКОГО Руслана Юрійовича
на тему: «Цивільно-правовий механізм регулювання
сімейних відносин в Україні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність наукової роботи. Сучасний етап розвитку держави характеризується зміною традиційних моделей сімейних відносин, поширенням фактичних шлюбних союзів, зростанням ролі договірної регулювання майнових відносин подружжя, активізацією міграційних процесів, а також необхідністю забезпечення належного рівня захисту прав та законних інтересів усіх учасників сімейних правовідносин.

Не менш важливим чинником актуальності дослідження є євроінтеграційний курс України та необхідність приведення національного законодавства у відповідність до європейських правових стандартів. Сучасна практика Європейського суду з прав людини, розвиток права Європейського Союзу та міжнародно-правові зобов'язання України вимагають удосконалення механізмів правового регулювання сімейних відносин, забезпечення принципів

правової визначеності, справедливості, рівності учасників правовідносин та належного балансу між приватними і публічними інтересами.

Актуальність дисертаційного дослідження також обумовлена наявністю низки законодавчих прогалин та колізій у сфері регулювання сімейних відносин. Чинне законодавство не повною мірою враховує особливості правового статусу осіб, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, недостатньо врегульовує питання захисту прав кредиторів у майнових відносинах подружжя, не забезпечує належного рівня публічності майнового режиму подружжя та містить окремі суперечності між положеннями цивільного і сімейного законодавства. У зв'язку з цим виникає необхідність комплексного наукового дослідження цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин як цілісної системи правових засобів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування інституту сім'ї.

Важливість дисертаційного дослідження посилюється також недостатнім рівнем наукової розробленості окремих аспектів цивільно-правового регулювання сімейних відносин. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених сімейному праву, питання функціонування саме цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин, його структури, принципів, особливостей реалізації та напрямів удосконалення залишаються дискусійними та потребують подальшого комплексного наукового осмислення. Саме тому обрана тема має вагомое теоретичне і практичне значення для розвитку сімейного та цивільного права України, удосконалення правозастосовної практики та подальшої гармонізації національного законодавства із європейськими стандартами.

У зв'язку з наведеним дисертаційне дослідження Рачинського Руслана Юрійовича на тему «Цивільно-правовий механізм регулювання сімейних відносин в Україні» характеризується високим рівнем актуальності та наукової значущості. Його результати мають важливе теоретичне і практичне значення, оскільки спрямовані на розроблення науково обґрунтованих підходів до вдосконалення національного законодавства, підвищення ефективності

правозастосовної практики та забезпечення її відповідності сучасним європейським правовим стандартам.

Ступінь рекомендацій, обґрунтованості наукових положень, висновків і сформульованих у дисертації, їх новизна. В результаті ознайомлення з дисертаційним дослідженням **Рачинського Руслана Юрійовича**, варто вказати на те, що сформульовані в ній наукові висновки та рекомендації мають належний рівень достовірності та обґрунтованості, які вимагаються від досліджень рівня доктора філософії. Рачинський Р.Ю. чітко і лаконічно визначив мету і завдання дисертаційної роботи. Для досягнення поставленої мети і реалізації завдань роботи дисертант використав широкий спектр методів дослідження.

Текстовий виклад дисертаційної роботи має традиційну структуру і містить необхідні розділи: анотацію, вступ, три розділи, 8 підрозділів результатів власних досліджень, висновки, список використаних джерел і додатки. Виклад матеріалу в дисертаційному дослідженні структурований та взаємопов'язаний між собою. В науковій роботі на підтвердження теоретичних положень використано судову практику, автор висловлює власне бачення деяких питань, що свідчить про наукову спроможність самостійного опрацювання теми.

Ознайомлення з дисертаційним дослідженням Рачинського Р.Ю. дає підстави стверджувати, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, ступінь їх достовірності та наукової новизни в цілому відповідають вимогам, що ставляться до такого виду робіт.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційна робота репрезентує собою цілісне вивчення цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин. У дослідженні цей механізм визначено як багаторівневу сукупність правових регуляторів та диспозитивних засад, спрямованих на реалізацію самовизначення учасників відносин і гарантування безпеки їхніх майнових інтересів у межах цивільного обігу.

У першому розділі дисертації «Теоретико-правові засади сімейних відносин в Україні» автором проведено ґрунтовне комплексне дослідження природи сімейних відносин, їх історичного розвитку, правової сутності та місця в системі приватноправового регулювання. Позитивно оцінюється здійснений аналіз еволюції інституту сім'ї від традиційних до сучасних моделей сімейного співжиття, що дозволило обґрунтувати динамічний характер сімейних відносин та необхідність адаптації правового регулювання до сучасних суспільних викликів. Науковий інтерес становлять висновки щодо особливої правової природи сімейних відносин, які, попри належність до сфери приватного права, характеризуються специфічним суб'єктним складом, переважанням особистих немайнових елементів та поєднанням приватних і публічних інтересів. Вартим підтримки є авторське визначення сімейних відносин як об'єкта цивільно-правового регулювання, а також обґрунтування необхідності вдосконалення правових механізмів у зв'язку з появою нових форм сімейного життя. Окремо слід відзначити системний підхід до дослідження історичного розвитку сімейного законодавства України та запропоновану класифікацію сімейних правовідносин, яка сприяє поглибленню теоретичних засад сімейного права та має практичне значення для правозастосовної діяльності.

У другому розділі дисертації «Шлюбні правовідносини як особливий вид сімейних правовідносин» автором здійснено комплексне дослідження правової природи шлюбу та шлюбних правовідносин крізь призму історичного розвитку, сучасної доктрини сімейного права та актуальної правозастосовної практики. Позитивно оцінюється ґрунтовний аналіз еволюції інституту шлюбу, що дозволив простежити трансформацію його правового змісту від традиційних моделей до сучасного розуміння як складного соціально-правового явища. Науковий інтерес викликають висновки щодо особливостей правового статусу квазішлюбних відносин та виявлених прогалин у механізмах захисту особистих немайнових прав осіб, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Вартими підтримки є положення щодо подвійної правової природи шлюбного договору, що поєднує елементи сімейного та цивільного права, а також висновки

про необхідність забезпечення балансу між диспозитивними засадами договірної регулювання та імперативними гарантіями захисту прав членів сім'ї. Безперечною перевагою розділу є комплексний підхід до дослідження цивільно-правових механізмів регулювання шлюбних відносин, ролі нотаріату у забезпеченні правової визначеності та обґрунтування тенденцій подальшого розвитку законодавства.

У третьому розділі дисертаційного дослідження автором здійснено ґрунтовний аналіз міжнародного досвіду правового регулювання сімейних відносин та запропоновано комплексні напрями вдосконалення вітчизняного механізму цивільно-правового регулювання. Позитивним є поєднання теоретичних положень із актуальною судовою практикою, зокрема практикою ЄСПЛ, що дозволило обґрунтувати необхідність адаптації національного законодавства до сучасних соціальних викликів та міжнародних стандартів захисту прав людини. Заслуговує на схвалення проведене автором порівняльно-правове дослідження законодавства європейських держав (Литви, Франції, Польщі, Данії, Чехії, Болгарії), на основі якого сформульовано конкретні пропозиції щодо підвищення ефективності правового регулювання майнових відносин подружжя, посилення захисту прав кредиторів, запровадження механізмів публічності майнового режиму подружжя та удосконалення договірної регулювання сімейних відносин. Особливу наукову цінність становлять висновки щодо необхідності правового врегулювання партнерських відносин, забезпечення балансу між принципом автономії волі сторін і захистом публічних інтересів, а також розроблені автором законодавчі пропозиції щодо державної реєстрації відомостей про майновий режим подружжя. Висновки розділу відзначаються практичною спрямованістю, аргументованістю та орієнтацією на гармонізацію українського сімейного законодавства з європейськими правовими стандартами.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Результати дисертаційного дослідження опубліковано в 14 наукових працях, з яких 5 статей опубліковано у виданнях, включених МОН України до

переліку фахових, 1 стаття у науковому виданні іншої держави та 8 тезах наукових доповідей.

Дотримання академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертаційного дослідження здобувача, а також його наукових публікацій дає підстави стверджувати про відсутність порушень принципів академічної доброчесності. У дисертації належним чином оформлено посилання на використані наукові джерела, результати досліджень та інші матеріали, що були використані автором у процесі підготовки роботи. Таким чином, всі вимоги академічної доброчесності здобувачем дотримано.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційного дослідження. Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертаційного дослідження доцільно звернути увагу на пропозиції щодо його вдосконалення та окремі зауваження, які мають дискусійний характер, а саме:

1. У дисертаційному дослідженні автор пропонує власну класифікацію шлюбних та сімейних правовідносин, однак недостатньо аргументовано розмежовує категорії «квазішлюбні відносини» та «інші сімейні відносини», що може викликати дискусії у правозастосовній практиці.

2. Автор пропонує встановити правило, за яким шлюбний договір набуватиме чинності для третіх осіб лише після внесення відповідних відомостей до державного реєстру. Така позиція спрямована на захист кредиторів та забезпечення прозорості цивільного обороту, однак викликає дискусію щодо дотримання принципу приватності сімейного життя. Виникає запитання, чи не створить запропонований механізм надмірне втручання держави у приватну сферу подружжя та чи відповідає він основним засадам сімейного права?

3. У дисертації (с. 23-24) автор зазначає, що кожен десятий шлюб в Україні є незареєстрованим та наголошує на поширеності квазішлюбних відносин. Водночас у роботі не наведено достатнього статистичного обґрунтування цього твердження та не проаналізовано джерела відповідних соціологічних даних, що дещо знижує рівень аргументованості наведених висновків.

4. Автором здійснено аналіз законодавства окремих європейських держав, однак доцільним було б розширити коло досліджуваних правових систем за рахунок держав загального права. Такий підхід дозволив би більш повно дослідити особливості договірної регулювання сімейних відносин, механізми судового захисту прав учасників сімейних правовідносин, а також практику застосування прецедентного права при вирішенні сімейних спорів. Крім того, залучення досвіду зазначених держав могло б сприяти поглибленню порівняльно-правового аналізу та формуванню більш комплексних пропозицій щодо вдосконалення цивільно-правового механізму регулювання сімейних відносин в Україні.

5. На нашу думку, дискусійною є пропозиція автора щодо надання кредитору права звертатися до суду з вимогою про встановлення режиму роздільності майна подружжя. Чинне законодавство виходить із того, що встановлення чи зміна майнового режиму є виключною компетенцією учасників сімейних правовідносин, а не третіх осіб. Сімейний кодекс України уже містить спеціальні механізми захисту прав кредиторів. Так, відповідно до статті 73 СК України стягнення може бути звернене на особисте майно одного з подружжя, а також на його частку у спільному майні подружжя, яка визначається судом. Отже, законодавець уже встановив баланс між інтересами кредитора та необхідністю захисту сім'ї, не наділяючи третіх осіб правом втручатися у визначення майнового режиму подружжя.

Висловлені зауваження мають переважно дискусійний або рекомендаційний характер, не стосуються концептуальних засад дослідження та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Вони не знижують наукової новизни, теоретичної цінності та практичного значення отриманих результатів, а окремі порушені питання можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових пошуків здобувача.

Узагальнення результатів дисертаційного дослідження Р. Ю. Рачинського дає підстави констатувати його належний науковий рівень, комплексність та

завершеність. Робота вирізняється самостійністю виконання, внутрішньою логічною послідовністю та актуальністю порушених наукових проблем.

З огляду на викладене, вважаю, що дисертація Рачинського Р. Ю. на тему «Цивільно-правовий механізм регулювання сімейних відносин в Україні» є науково обґрунтованою, має теоретичне і практичне значення, а отже є завершеним самостійним науковим дослідженням, що відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), а її автор **Рачинський Руслан Юрійович** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

Офіційний опонент:
професор кафедри приватного права
Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних наук, доцент

Ірина СЕРДЕЧНА

підпис *Світлана Якимчук*
«ЗАСВІДЧУЮ»
Вчений секретар університету

Світлана ЯКИМЧУК